

Proa

JOAN RENDÉ
Els anys de la serp

JOAN RENDÉ

ELS ANYS DE LA SERP

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: setembre del 2017

© Joan Rendé, 2017

Disseny de la coberta: © Planeta Art & Disseny

Fotografia de la coberta: © Three Lions - Hulton Archive - Getty Images

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions SLU, Proa

Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-685-5

Dipòsit legal: B. 17.949-2017

Composició: Àtona Víctor Igual, SL

Impressió: Liberdúplex

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats.

Feia tot just un parell de dies que s'havia girat un fred aspre i estàtic. La Consol i el seu home —ell aleshores encara podia caminar sense cadira de rodes— acabaven d'agafar el 24 a la parada de davant d'El Molino. Mentre l'autobús ja els prenia, ella va veure, per instint, la façana alegre i tronada del vell teatre de varietats, ara tancat de feia anys. Li va fer venir una ombreta fugaç de nostàlgia, no exactament al cor sinó en alguna capa superficial del record i, gairebé al mateix temps, va passar la mirada per la lluentor de l'asfalt, moll encara de les escorrialles del tel de neu que havia caigut aquella mateixa nit. Era una lluentor quieta, com de vidre, tot i que la ràdio havia dit que potser ni tan sols havia arribat a glaçar a les parts més baixes de la ciutat.

Va tocar-se el monyo amb la punta dels dits (també un gest involuntari), va fer-se venir una esgarrifança demostrativa i va dir al seu home que quina gelor i que si es recordava que, de tornada del cap de setmana, tot just sortir de Balaguer, encara havien vist uns presseguers que mantenien tota la fulla ben verda, ves, a més de mig desembre, que encara era una cosa menys normal. «No s'ha vist mai», va dir, ell, amb un

sacseig de cap, breu però absolut, «i, de sobte, aquest fred que ho matarà tot». «Ja podem entrar les plantes dels balcons, quan tornem a casa», va recalcar, ella.

—Això rai —va ficar-s’hi una senyora gran que s’aguantava a la mateixa barra que ells dos—. Si sabien el fred que he arribat a passar jo... Aquí és una cosa estranya que dura quatre dies i ningú no se’n sap avenir, però allà dalt...

Aquest «allà dalt» va tenir un significat remot que els va fer parar atenció a tots dos. Es notava que la senyora tenia ganes de fer conversa. Lluïa un posat distingit, alta i prima, amb un pentinat blanc blavós impecable, tot i l’edat que li pesava més en la inseguretat de la veu que no en la figura.

—Jo he passat molts anys en un lloc —va afegir-hi, en veure’s escoltada— on, a l’hivern, hi havia dies seguits que ni els homes no podien sortir a treballar, de la neu i el glaç que ho colgaven tot. Oooh! —va fer, posant-se una mà enguantada davant dels llavis pintats—, allò sí que era terrible, i els mesos que durava... Sort que érem joves... Vostè sap...? No, ara no ho aguantaria pas: a dotze i quinze graus sota zero!

—I on era això? —va interrompre, la Consol, intrigada.

—No, no ho coneixen pas. És un poblet de quatre cases allà dalt de tot del Pirineu. Potser no hi viu ningú, ja. Jo fa anys que sóc vídua, i m’estic mig a València, mig aquí a Barcelona. És que hi tinc una filla casada, a València.

—Ah, nosaltres ho som, del Pirineu —va fer la Consol, alegrement sorpresa—. Vaja, jo m'hi vaig fer gran i el meu home és d'una mica més avall. També vivim a Barcelona, de fa anys.

—Què em diu, ara!?! —va esclafir la senyora—. Doncs, miri: el meu marit era enginyer i, durant uns anys, va ser director d'una mina de cobalt que hi havia en un llogarret que es deia Peramea. No sé si l'han sentit anomenar. Allà dalt, al Pallars Sobirà.

Es va fer un silenci expectant. La Consol es va mirar el seu home i el seu home ja l'escrutava a ella amb els ulls ben oberts per la coincidència inesperada. Sense gosar dir-se'n res, tots dos sabien que podia ser creïble el que estava a punt de revelar-se. Per més que, en el moment, van mig aclucar les parpelles amb esforç per obtenir-ne alguna certesa, no van ser capaços de reconèixer en aquella fesomia la persona que hi presentien. Feia tants anys, de tot allò...; segur que ells dos també havien canviat molt i per això resultaven totalment desconeguts a la vella dama. Però un alè de rotunda convicció va dur les paraules a la boca de la Consol i, al mateix temps, un nus a la gola i un humiteig als ulls.

—Vostè m'ha fet Reis, a mi, senyora! Que no se'n recorda? Ai, valga'm Déu, si vostè és la senyora Victòria! M'havia fet Reis, a mi; encara no li ve present? —va rompre, la Consol, ja abraçada a la desconeguda, que encara no era capaç d'entendre del tot aquell embull sobtat.

—I tu qui ets? —va demanar, potser ja prou segura de la resposta, també ella amb una llúissor emocionada a la vista.

Ell ho sabia tot, i tant que ho sabia: no li ho havia explicat poques vegades, la Consol. També a ell se li havia fet un nus a la nou del coll i també ell s'hauria abraçat a les dues dones, si no hagués estat per la reserva que li imposava saber que n'era massa extern, d'aquell esclat de sentiments imprevist. Ni còmplice, només un testimoni sobrevingut que no es podia permetre d'expressar l'emoció que la coincidència, encara vacil·lant, no del tot confirmada, li acabava d'encomanar. Va allargar el braç i, sense proposar-s'ho, ja passava la mà suaument pel lligam de les espatlles de les dues dones abraçades. Al mateix temps va distreure una llambregada tímida a tot l'autobús i es va adonar que l'escena havia cridat l'atenció i que tothom se'ls mirava. Però no va sentir-ne vergonya, malgrat el punt de vacil·lació que tot just acabava d'alertar-lo. El confirmava la seva condició de testimoni únic: el fet de ser, només ell, entre tanta gent desconeguda, el qui sabia que allí, en aquell moment excepcional, acabava de recrear-se l'episodi més important, més íntim i més dramàtic de tota una vida. Va deixar anar un somriure de satisfacció, com si volgués mostrar a tothom el seu privilegi.

Les dues dones es van desfer de l'abraçada. La senyora va prendre entre les mans les galtes de la Consol per mirar-se-la més bé i va remenar el cap, encara

amb un gest de desesme per la dificultat a reconèixer una cara que ja sabia que li era ben coneguda.

No vaig saber, fins al cap d'uns quants dies d'haver-hi arribat, que aquell primer poble on ens havien dut perquè ens poguéssim estar a prop del pare es deia Espot. Espot em va semblar un nom difícil, massa curt i massa sec, i a més a més acabat amb una *t* impronunciable. Cazorla sí que era fàcil de dir, i sobretot de recordar, perquè era d'allà on veníem i on havíem viscut sempre. Ara devia ser molt lluny, llunyíssim, després de tants dies de tren. Tampoc no em vaig adonar, de moment, que la gent d'Espot parlava una llengua que no enteníem, ni que ells amb prou feines si ens entenien a nosaltres; això m'ho va dir la mare, desesperada, amb les dents serrades d'impotència i eixugant-se el nas amb un mocador rebregat, de color blau fosc amb ratlletes blanques.

Les nostres cassoles de fregit, els nostres pans i els nostres xoriços s'havien esgotat del tot. Ella havia hagut d'anar a la botiga a comprar patates i alguna cosa més de menjar i vinga demanar-los que si tenien d'això i si tenien d'allò i d'allò altre, i la dona se la mirava i li somreia benignament, però s'arronsava d'espatlles, li quequejava quatre paraules incomprensibles i no li sabia donar res, fins que la mare havia hagut d'acabar assenyalant cada cosa amb el dit. Això va fer patir molt la mare, sobretot els primers dies, els de la

sorpresa, però també durant molt de temps després, perquè aquella manera de parlar tan enrevessada i ràpida de la gent del poble no li permetia de tenir-hi cap conversa, de fer ni una mica d'amistat amb ningú, no li permetia de no haver-se de sentir una estranya absoluta, aïllada.

En canvi, els meus ulls van quedar admirats, de seguida, de com era de diferent i bonic tot allò, tan quiet, tan solitari. Era primavera i tots aquells paratges nous resplendien de verd i de flors de colors, i per tot, cap als prats i a les muntanyes, es veien minúsculs gargots lluents que espurnejaven amb el bat del sol. El pare em va explicar que aquelles ratlletes com de plata venien de la neu —encara se'n veia als cims— que es tornava aigua i s'escorria pels barrancs; formava rierols que de vegades duïen peixos i crancs i tot, va dir-me; em va prometre que aviat m'hi duria, perquè ell hi anava cada dia a treballar i ho coneixia prou bé. Això no era, en realitat, tan diferent de Cazorla però, a mi, em semblava del tot nou.

També em va sobtar que, en aquell poblet, no s'hi veia cap criatura, ni de la meua edat ni més gran. Al revés que a Cazorla, que allà els carrers n'eren plens i jo sempre hi tenia algú o altre per a jugar, com la Paulina, sobretot, que era d'una família que tot just havien vingut a viure en una caseta de davant de la nostra al carrer del Solar. La Paulina sempre l'he recordada com la meua millor amiga d'aquell temps. Després algú de la nostra brigada de picadors i *arrieros* de la

Renfe em va aclarir que allò de no haver-hi criatures pels carrers era que els xiquets i xiquetes anaven a estudi fora del poble, perquè Espot s'havia quedat sense mestre després de la guerra. Quina guerra? Aquí també tothom parlava d'una guerra, com a Cazorla. Potser era la mateixa o potser era que sempre hi havia hagut guerres pertot arreu; devia haver passat feia molt de temps, perquè jo no n'havia vist mai cap, de guerra. També vaig sentir a dir que, tant els nens com les nenes que jo no veia, hi anaven a peu, a escola, molt lluny, pels camins, tant si feia fred com si feia calor, i de vegades amb neu i tot. A Cazorla, l'escola era al mig del poble, tothom sabia on era, i a més a més hi havia el col·legi de les monges. Allà, els qui ja els tocava d'anar-hi, els més grans que jo, no calia que caminessin gaire.

Més endavant, quan vaig començar a haver d'anar a oir missa els diumenges en aquella esglesiola tan petita i rústega d'Espot, sí que hi vaig trobar bé de xiquets i xiquetes com jo, i tots em miraven i em remiraven, tombant el cap enrere seguit seguit, perquè nosaltres ens posàvem als últims bancs. El pare se n'adonava i, des de la seva alçada, em tocava l'espatlla per cridar-me l'atenció i que jo no fes cas de les mirades insistents. Després, al carrer, tot i que ens havíem fet ganyotes durant tota la missa, no gosava dir-los res, perquè em feia vergonya de no entendre'ls i que no m'entenguessin, com deien la mare i el pare. Potser a ells, a la canalla del poble, també els en feia, de

vergonya. La parròquia es deia de Santa Llogaia. A la colla de la Renfe tothom en feia broma, d'aquest nom, perquè era el d'una santa que no havíem sentit anomenar mai i era com si se l'haguessin inventada la gent del poble, en el seu idioma incompreensible. No vaig conèixer mai ningú que se'n digués, de Llogaia.

Els tot ho feien diferent de nosaltres, però els homes de la brigada deien que era molt bona gent i molt disposada, sempre que se'ls necessitava per a qualsevol cosa, i que els tractaven com si ells haguessin estat al poble de tota la vida. Només era allò del parlar d'aquella manera...

I pensar que, quatre o cinc anys més tard, quan vaig fer la primera comunió i vaig haver d'anar a doctrina, o potser abans i tot, jo mateixa vaig aprendre, sense adonar-me'n, el català. I ara em sento d'aquí com si hi hagués nascut. És que ho sóc, d'aquí: tot ho he fet aquí, tot ho he après aquí, tot m'ha passat aquí. Cazorla és com un dibuix llunyà, que s'ha anat fent petit en un racó tancat de la meva memòria i allà s'ha quedat, tal com era quan en vam marxar. No és que no m'agradi, que tot allò és preciós, preciós! Oh, quines muntanyes, allà dalt a la *sierra*! I el poble, que ara és com una ciutat; ha crescut molt, que sempre ho havia estat, una vila gran, i hi ha molt de turisme i hotels i cases de pisos, i de tot. Però jo, és això: si alguna vegada hi anem, m'hi sento com una forastera, com una turista. I bé que m'agrada de pujar fins al carrer on vaig néixer i havíem viscut; hi anem a veure la casa del

pare, que encara existeix. De fora és igual com quan jo era petita. Ara és d'una altra gent i diu que se l'han arreglada amb totes les comoditats modernes, és clar. Però jo sóc d'aquí, sóc catalana, i tant!

Pel que fa als primers dies d'Espot, la meva germaneta i jo no gosàvem moure'ns del lloc on ens havien procurat aixopluc; només escorcollàvem, amb els ulls, els replecs de la muntanya i esperàvem que en tornés el pare al cap de la jornada. El poble es veia a l'altra banda del riu i no se'n podia saber res més que el poc que ens en remugava la mare cada vegada que hi havia hagut de baixar; en tornava amb la mirada tèrbola i els llavis serrats, prims, com si no hi hagués trobat res del que hi havia anat a buscar, tot i que en venia carregada.